

Avrupa Birliği'nin Doğu Akdeniz Jeoekonomi Politikaları Ekseninde Türkiye-İtalya İlişkileri

Ođuzhan CAN*

Giriş

Akdeniz'i iktisadi, sosyolojik ve politik olarak tarihsel açıdan incelediğimizde, Avrupa ve Akdeniz Uygarlıkları, kuzey-güney, doğu-batı arasında sürekli olarak güç mücadelesinin ortaya çıktığı ve elinde sonunda bu güç mücadelesinin birbirleri için bir dengeye dönüştüğü ve tüm havzanın birbirlerine bağımlılık ilişkisinin temel alacak şekilde bir etkileşim düzeninin içinde yer aldığını görmekteyiz. Geçmişten günümüze Akdeniz, dünyanın "orta" denizi olma özelliğini korumuş, ilk uygarlıkların birbirleri ile iletişime geçtiğı yıllardan coğrafi keşifler öncesine değin ticaret yollarının kalbi olmuştur. Günümüzde ise keşfedilen enerji kaynakları ile geçmişte olduğu gibi hareketin ve çeşitliliğin çekim merkezi olmaya devam etmektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin refah seviyesiyle doğru orantılı olarak artan enerji tüketimleri, teknolojinin gelişmesine de bağılı olarak, enerjiye olan ihtiyaçları günümüzde önemli seviyelere ulaşmıştır. Ülkeler enerji ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni enerji madenleri arayışını hızlandırmıştır. Soğuk Savaş sonrasında yeni çok kutuplu dünya düzeni, küreselleşmenin hızlanması ve günümüzde yakalamış olduğu momentumla, refah seviyesini arttırmak isteyen her ülkenin üretimde ve tüketimde enerjiye bağımlılığı giderek artmıştır. Her ne kadar iki kutuplu dünya düzeninin getirmiş olduğu alışkanlıklar yakın tarihi hafıza ve devletlerin karar alma mekanizmalarında önemli tecrübeler olarak görünse de özellikle kalkınmasını sağlamış, teknolojik dönüşümünü ve üretimini, gelişmiş devletlerle yarışır konuma

* İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Öğrencisi (Tezli), e-posta: oguzhancann@gmail.com, Tel: 05348120665.

getiren yeni bölgesel aktörlerin ortaya çıkması çok kutuplu yeni düzenin sağlamasıdır. Böylece başat güçlerin bölgesel aktörler üzerinde eskisi gibi bir kutuplaşma baskısı yaratmadığı aşikardır. Bölgesel dinamizm içinde devletler ve aktörler kendi çıkarlarını maksimize etmek üzere, ihtiyaçları dahilinde komşuları ile yeni bağımlılık ilişkileri kurmuşlardır.

Akdeniz bölgesi, yeni enerji kaynağı potansiyelleri ile sadece bölge devletlerinin değil tüm dünyanın ilgi odağı haline tekrardan gelmiştir. Bölge ülkeleri ve Avrupa Birliği, keşfedilen yeni enerji potansiyelleri üzerinde yeni politikalar üretmiştir ve bu havzada yeni ticari temelli topluluklar oluşmuştur. Avrupa-Akdeniz Ortak-

lığı fikri yeni bir düşünce olmasa da günümüz koşullarında yenileştirilmiş ortaklık yapıları kurulmaya devam edilmektedir. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı fikrinin temelinde yatan unsur 1990'lı yıllarda AB'nin Doğu Avrupa genişlemesi sürecinde Akdeniz'de birliğin kapsadığı alanın da artacak olmasıyla geliştirilecek yeni politikaların temeli olmakla beraber Akdeniz'de AB üyesi olmayan devletlerle ise dengeleyici bir sistem oluşturmak, iş birliği ve diyalogun artırılması hedeflenmiştir. Türkiye Akdeniz için iş birliğinin güçlendirilmesi konusunda yapılan tüm çalışmalarda yer almak konusunda isteklidir ve etkin bir şekilde görev üstlenmektedir. Nitekim Barcelona Konferansı sonrası kurulan örgütlerden olan Akdeniz İçin Birlik

(AİB) uluslararası örgütünün kurucu üyelerindendir. (Dış İlişkiler ve Protokol Başkanlığı, 2016, s. 5) Türkiye'nin, Akdeniz'de iş birliği konusunda yapıcı ve sorumluluk üstlenen tavrına ve Akdeniz'de ana karası ve adalarıyla en uzun kıyıya sahip olmasına rağmen günümüzde Doğu Akdeniz Gaz Forumu oluşumların içinde yer almaktadır.

Bölgesel aktörlerin en önemlilerinden Türkiye ve İtalya gerek tüm Akdeniz Havzasında gerekse özel olarak Doğu Akdeniz bölgesinde tarihsel geçmişe ve deneyime sahip iki devlettir. Türkiye ve İtalya, ilk temas noktaları olan Akdeniz üzerinde önemli tarihi, sosyo-kültürel ve ekonomik birikimleriyle bugün hala önemli birer bölgesel güç olarak yer almaktadır. Tarih boyunca iki devletin ikili ilişkilerinde yaşanan iniş ve çıkışların dönemin dünya anlayışı ve içerisinde buldukları ve temsil ettikleri topluluklar doğrultusunda yaşandığı aşıkardır. Bunun yanında İtalya ile ticari faaliyetlerin devletlerin tarihinde her dönemde üst düzeyde olması ikili ilişkiler için önemli bir tecrübeyi ifade etmektedir. İtalya, Türkiye için genel anlamda söylev ve eylemlerde dost ve destekçi ülke konumunda yer almıştır.

1. Akdeniz Havzası'nda Tarihi Hafıza ve Ekonomik Faaliyetlerin Dönüşümü

Latince "Mare Mediterraneum" (Kıyaların ortasındaki deniz), Arapça "bahr al-abyad (Akdeniz) al-

vassıt(orta)" (Demmelhuber, 2006, s. 5), Türkçede de bu tanımlamalara eş isimler tarih boyunca kullanılmış ve günümüzde güncel kullanımlıyla Latince iç kara anlamına gelen mediterraneus kelimesinden türetilmiş olan "Mediterranean" İngilizce de Akdeniz'i ifade etmektedir. (Balkır, 2007, s. 10) Akdeniz, bir haritaya baktığımızda Cebelitarık'tan Süveyş Kanalı'na doğru uzanan kırılmalar, çökmeler gibi dünyanın tektonik hareketleriyle oluşmuş, sıradağları, kanal geçitleri ve boğazları, adaları ve tüm kıyı girintileri-çıkıntıları ile kıtaların birleşim merkezi olan denizdir. (Braudel, 2018, s. 15) Cebelitarık'tan, İstanbul Boğazına ve Süveyş Kanalı'na gelen alanda hemen hemen aynı iklim ve yağış özelliklerinin görülmesi Akdeniz havzasında yer alan insanların kıyı ticaretine yani Akdeniz'in sularına itmiştir. Mezopotamya'dan İtalya Kıyılarına, Anadolu'dan Kuzey Afrika'ya ve Kızıl Denize kadar uzanan uygarlıkların ve ticaret yollarının birleşme merkezi Akdeniz'dir. İnsanlığın var olduğu merkez bereketi, ticareti, inançları, savaşları, keşifleri ve tamamıyla insanlığa dair her şeyi Akdeniz Havzasında görmek mümkündür. Akdeniz Havzası birçok değişik ürünün üretildiği ve birbirinden çok farklı mikro iklimlerin var olduğu, çeşitliliklerin ve birbiriyle bağlantılı kültürlerden meydana gelmiş bir havzadır. Akdeniz iklimi sağlıklı bir rejimde ilerlemesi yani yağışların kış aylarında gelmesiyle yazların kurak geçmesi neticesinde ürünlerin verimi konusunda bir kıt oluşu bu doğrultu-

da “Akdeniz İklimi”, Akdeniz insanı için ortaklığın varoluşsal bir faktörüdür. Akdeniz insanı çeşitli faaliyetleri sene içinde bir arada yapması ve en önemlisi çok sayıda kabotajın¹ varlığıyla bir bağlantılılık ekolü içerisinde ufak ticaretlerin gerçekleşmesi neticesinde hayatlarını idame ettirmelerine olanak sağlamaktadır. (Purcell & Horden, 2000)

Deniz konusunda tarihin derinliklerinde yol alacak olursak ilk kullanım şekli her şeyden önce “bir taşıma yüzeyi” olmasıdır. Gemi, deniz yolu, liman donanımı, ticaret kenti; bütün bunlar büyük kentlerin, devletlerin, Akdeniz ekonomilerinin hizmetindeki araçlardır, onların alışveriş araçları, kısaca zenginlik araçlarıdır. Gemiciliğin ve denizciliğin başlangıcı sayılabilecek nokta milattan önce 3. yüzyılının ikinci yarısında Mısırlı denizcilerin Byblos’a yaptığı seferlerle, kürekli ve yelkenli Kyklades gemilerinin ortaya çıkışı ile başlar. (Braudel, 2018, s. 40) Genel anlamda denizlerin insanlığa en önemli faydası eski çağlardan beri bir taşıma yüzeyi ve besin kaynağı olarak görülse de faaliyetleri zamanla çeşitlenmiş ve insanlık için önemleri artmıştır. Denizlerin aslen önemli lojistik yollar olmaları Akdeniz Havzasının varlığı açısından da büyük önem taşımaktadır. Gemilerin gelişmesi, insanların mallarını taşımada sağladığı avantajla beraber en önemli ticaret yolları olmuşlardır. Antik kentlerden, günümüzün önem-

li metropol kentleri genellikle denize sınırı olan önemli limanlar barındıran kentlerdir. Antik çağlarda Akdeniz liman ve bu limana bağlı olmak üzere gelişmiş kent kültürünün doğmasına sahne olmuş olan denizdir. (Balkır, 2007, s. 11)

Kartacalılardan İskenderiye’ye, Roma’dan Venedik-Cenevizlilere Akdeniz’e hâkim olmuş medeniyetlerin kök saldıği bölgenin tarihi derinliklerinden 16. Yüzyıla geldiğimizde, Avrupa’da Fransa ve İtalya dışındaki bütün Akdeniz kıyıları Osmanlı İmparatorluğu’nun denetimi altına girmiş ve Akdeniz’de Türkler kontrolü sağlamıştır. Avrupa’nın coğrafi keşiflerle dünya ekonomisinin merkezi olduğu bu dönemde Akdeniz de Avrupa ticaretinin merkezi olmuştur. (Balkır, 2007, s. 11) 1869’da Süveyş Kanalı’nın açılması ile Akdeniz Avrupa’dan Uzak Doğu’ya geçen gemilerin transit geçiş alanı haline gelmiş Akdeniz’de Avrupa’nın kurmak istediği hakimiyetin giriş çıkışları kontrol altına alma serüveni başlamıştır. Nihayetinde İngiliz Kraliyet Donanmasının Cebelitarık’ta kontrolü eline almasıyla, Akdeniz üstünlüğü ve kontrolü Türklerden Batıya geçmiş olacaktır. (Balkır, 2007, s. 11) Coğrafi keşiflerle yavaş yavaş dünyanın merkezinden kayacak olan Akdeniz, Amerika Birleşik Devletleri’nin dünya sahnesinde başat güç oluşundan itibaren dünyanın merkezi olma konumunu yitirecektir. Yakın tarihe yaklaşmadan İtalyanlar ve Türklerin Akdeniz üzerinden etkileşimlerine değinmek gereklidir.

¹ Fransızca “Cabonet” fiilinden gelir. Kıyı boyunca ticaret yapmak anlamındadır.

Türk ve İtalyan Halkları arasındaki ilişkilerin 1300'lü yılların sonlarında başladığı düşünülmektedir. O dönem için halklar arasındaki etkileşim yolu Akdeniz olarak öne çıkmaktadır. Niccolo Machiavelli'nin Prens'inde çağın yönetim tarzlarına örnek verirken sıkça Türkler'den² bahsederken aynı zamanda İtalyanların, Türklerle olan ilişkilerine de değinmiştir. Örneğin İtalya'nın kuzeydoğusuna uzanan Venedik Cumhuriyeti'nden bahsederken, 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na Rodos'u kaptırışından bahsetmiştir. (Machiavelli, 1993, s. 24) Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'u fethedilmesinden itibaren denizlerde ve adalarda haki-miyet sağlama düşüncesiyle bu alanda gelişmeler yaşanmıştır. Barbaros Hayrettin Paşa ile Osmanlı'nın denizcilik faaliyetleri doruk noktasına ulaşırken aynı zamanda İtalyanlarla olan ilişkiler bazen savaş üzerinden gerçekleşen bir etkileşim şeklinde bazen de ticaret üzerinden gerçekleşen etkileşimle ilerlemiştir. Aynı coğrafyanın farklı kaderlerini paylaşan iki toplumun arasında ortak payda olan Akdeniz'in önemi kuşkusuz büyüktür. (Tarakçı, 2009)

İtalyan Şehir Devletleri şeklindeki konumu, Napolyon ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun etkisinden kurtulma çabaları ve nihayetinde kurulmak istenen İtalyan Birliği ne-

² Machiavelli, Osmanlı İmparatorluğundan bahsederken o devirde yaygın kullanım olan "El Turco" sözcüğüyle hitap etmekteydi. bkz. (Machiavelli, 1993)

ticesinde modern İtalya'nın kurucu kahramanı Giuseppe Garibaldi³ önderliğinde İtalyan Birliği kurulmaya başlandı. (Sander, 2014, s. 220) Buna istinaden Türklerin ve İtalyanların diplomatik anlamda modern çağ ilişkileri de bu modern devletin kurulmasıyla başlamış oldu ve böylece resmi diplomatik ilişkilerin tarihi de 1856 yılı olarak kabul edilmektedir. (T.C. Dışişleri, Bakanlığı, 2020)

İtalyan Birliğinin kahramanı Giuseppe Garibaldi ile ilgili az bilinen bir anekdot olarak, Doğu Akdeniz seyahati sırasında Akdeniz'de dönemin geçim kaynaklarından olarak görülen korsanlığa uğramış olması şaşırılacak bir durum değildir. İstanbul'da ikamet etmesini gerektiren sağlık nedenlerine kadar ciddileşen bu duruma yakından bakmak gerekir. Akdeniz'de yüzyıllarca süren korsanlığın temel sebebine bakacak olursak, belirli bir nüfustan sonra Akdeniz Toplumunu için eğer geçim kaynaklarını çeşitlendiremezse geçim sıkıntısı önemli bir sorun haline gelmekteydi, balıkçılığın Akdeniz'de verimsiz olması ve ticaretin de yetersiz kalması korsanlık faaliyetlerini önemli ölçüde arttırmıştır. (Gürkan, 2018)

19. yüzyılın ortalarında korsanlık faaliyetlerinin Akdeniz'de hemen hemen

³ İtalyan siyasi birliği, 1861 yılında İtalya Krallığı'nın yeniden ihdasının (Risorgimento) ardından, 1866'da Garibaldi öncülüğünde başlatılan Bağımsızlık Savaşı sonucunda sağlanmıştır. Bkz.: İtalya'nın Siyasi Görünümü. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı adresinden 11.09.2021 tarihinde alındı. <https://www.mfa.gov.tr/italya-siyasi-gorunu-mu.tr.mfa>

yok olduğu dönemlerde, 1831-1871 yılları arasında kendi el yazısıyla tuttuğu savaş notlarına göre Garibaldi'nin Gioan şirketine ait bir gemiyle Ortadoğu'ya gerçekleştirdiği seyahatler sırasında korsanlarla birkaç kez karşılaşmış olduğu ve yaralanıp İstanbul'da bir süre ikamet etmek zorunda kaldığını yazmıştır. (Grassi, 2014, s. 19) İtalyan Birliğini temellerini henüz atmadan önce müstakbel kahramanın, İstanbul'da geçirdiği süre ve buradaki İtalyan azınlık (İtalyan işçiler ve masonlar) ile bir araya gelmesi önemlidir. 20. yüzyıl başlarında İtalya'ya yerleşecek olan ve büyük çoğunlukla ticaretle uğraşan bu azınlığın, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra İtalya ile olan ticari ilişkilerin yüksek seviyelerde olmasının sebepleri başında gelecektir. Kurulan İtalyan Birliği temellerinde Osmanlı'da var olan İtalyan kolonilerinin maddi ve askeri yardımına da değinmek gereklidir. (Grassi, 2014, s. 37)

Kurulan birlik daha sonraki yıllarda Roma ve Venedik'in katılımlarıyla mükemmelleşse de yeni devletin doğal olarak yeni sorunları mevcuttu. Ekonomik kalkınma konusunda İtalyan Birliği'nin geç kurulması sebebiyle sanayileşme ve sömürgecilik adımlarında Avrupa'nın gerisinde kalan İtalya hızlı bir kalkınma peşindeydi. Eski Kutsal Roma İmparatorluğu'nun mirasına sahip olma ideolojisiyle de dayanak bulduğu sömürgecilik faaliyetlerine Akdeniz'deki karşı komşu Kuzey Afrika'da bunun için hedef

oldu. (Uzgel, 2009, s. 151) Bugünkü Libya Devletinin olduğu arazi Osmanlı'nın himayesindeydi. Bu durumda Kuzey Afrika'da sömürgecilik faaliyetlerine devam eden İngiltere ve Fransa ile anlaşarak Trablusgarp'ın işgaline 1911 yılında başlamış oldu. İngiltere'nin Mısır'ı geçişi kapatması gibi diğer sömürgeci ülkelerden destek alan İtalya aralarında Mustafa Kemal'in de olduğu Türk Subaylarının inatçı direnişi sebebiyle Trablusgarp işgalini Balkan Savaşı'nın patlak vermesine değin gerçekleştiremedi. Genç Türklerin başlattığı modernleşme hareketine zarar veren bu savaş aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğunu dağılmaya götüren savaşlar silsilesinin içinde yer almıştır, İtalya için ise geç kurulan birliğin Avrupa'daki sömürgecilik yarışına entegre olmasını amaçlayan yayımlacı kapitalist İtalyanların beklentilerinin aksine iç sorunlar getirdi ve sosyalist-nasyonalist grupların büyümesine katkı sağladı. (Grassi, 2014, s. 80-81) Sonrasında iki cephede savaşamayacak durumda olan Osmanlı Devleti 1912 yılında Uşi Antlaşmasıyla On İki Ada'yı geçici olarak İtalya himayesine vermişse de bir işgal kaçınılmaz oldu. (Sander, 2014, s. 323)

2. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları Süresince İlişkilerin Gelişimi

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı'yı işgal politikasına devam eden İtalya'nın, müttefikleriyle yaşadığı anlaşmazlıklar sebebiyle bağımsız bir stratejiye geçtiğini görmekteyiz. Bu

değişiklik sonrasında İtalya'nın sekillendirmiş olduğu dış politika yeni kurulmakta olan Türkiye Devleti için dostane ve onun bağımsızlığını doğrudan veya dolaylı yollarla destekleme eğilimine geçmiştir. (Uzgel, 2009, s. 151) İtalya-Türkiye'yi TBMM Hükümeti olarak Londra Konferansında temsili için davet etmesi de Türkiye ile iyi ilişkiler kurulmasının somut bir adımı olmuştur. TBMM Hariciye Vekili Bekir Sami Bey ile İtalya Hariciye Vekili Kont Sforza arasında imzalanan antlaşma da İtalya'ya aşırı imtiyazlar içermesi sebebiyle sonrasında yine TBMM tarafından reddedilmiştir. Bu durum ilişkilerde durgunluk yaratmış olsa da savaş sonrası Türkiye'den ayrılarak İtalya'da Tireste'ye yerleşen Rum tüccarların eski bağlantılarını kullanarak gerçekleştirmiş oldukları ticari faaliyetler sonrasında İtalya, 1924-1930 yılları arasında ticari faaliyetlerin en fazla olduğu ülke olarak öne çıkmıştır. (Uzgel, 2009, s. 294) Türkiye-İtalya İlişkileri çatışmadan uzak bir şekilde genellikle siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda karşılıklı alışverişlerle II. Dünya Savaşı öncesine kadar gelişerek devam etmiştir. I. Dünya Savaşı'nın İtalya'da yarattığı tahribat faşizmin etkisine erken kapılmasına neden olmuştur. (Sander, 2014, s. 324) 1922 yılında Benito Mussolini'nin başbakanlığa gelmesiyle 1930'ların başlarında daha fazla öne çıkacak olan yayılcı söylem, On İki Adaların idaresini elinde tutan İtalya'ya karşı Türkiye için gelen açıklamaların her an dikkatle takip edildiği bir imtina ortamı oluş-

muştur. (Uzgel, 2009, s. 293) 1929 ekonomik bunalımının verdiği tahribat sonrasında İtalya'nın 1930'ların başlarından itibaren doğu Akdeniz'deki revizyonist ve saldırgan politikası Türkiye'yi İtalya ve Almanya'nın içerisinde olduğu revizyonist kamptan uzaklaştırıp İngiltere'nin statükocu kampına daha da yaklaştırdı. (Uzgel, 2009, s. 271) Türkiye çekincelerini ortaya koymuş, İtalya'nın yeniden hız kazanan sömürgeciliğinin sebep olabileceği tedbirleri almış ve bölge devletleri nezdinde de moral bir destek yaratmıştır. İtalya'nın 1930'lar sonrasında Roma İmparatorluğunu Akdeniz'de yeniden canlandırma ideası Türkiye'den toprak edinme talebi ile Türkiye'nin çekincelerini en üst seviyeye tırmandırmıştır. Bu dönemde İtalyan liderlerin Akdeniz'den bahsederken Mare Nostrum (Bizim Deniz) ifadesini kullanmaları bu ideanın söylev olarak kanıtı olmuştur. (Uzgel, 2009, s. 295) Boğazların statüsünü de kendi lehine değiştirmeyi başaran Türkiye, aynı zamanda Balkanlarda kendini güvence altına alabilme adımıyla Sadabat Paktı'na katılmıştır. İki Savaş arasındaki döneme baktığımızda ticari ilişkilerin en yüksek seviyede olduğu ülke olarak öne çıkan İtalya, Akdeniz'de ve Balkanlarda yayılcı politika izlemesiyle Türk Dış Politikası açısından siyasi istikrarın sağlanamadığı ülkelerin de başında gelmiştir.

1938-1944 yılları arasında Türk-İtalyan İlişkileri tarihinin en cansız dönemini geçirmiştir. İkinci Dünya

Savaşı sırasında “savaş dışı” olarak kendisini konumlandıran Türkiye, iki tarafa da savaşa girmeme konusunda haklı sebeplerini sunarak savaş sonuna değin savaş dışında kalabilmiştir. Türkiye müttefik ülkeler için özellikle de 1923-39 dönemindeki kalkınma çabalarının sonucunda askeri donanımı zayıflığını, aynı zamanda mihver devletlere de İtalya’nın saldırgan ve yayılcı politikalarını gerekçe olarak sunmuştur. Savaşın bitişi ile önemli ölçüde maddi tahribata uğrayan Avrupa’da savaşın yaralarını sarmak için barış ortamının tahsisi gerekliydi. 1946’dan itibaren tekrar canlanmaya başlayan Türkiye ve İtalya ilişkileri, Türkiye’nin NATO’ya üye olduğu 1952 yılı itibariyle ilişkilerde yükselme dönemine geçecektir. (Cantemur, 2012, s. 801) 1952 sonrasında Türkiye -İtalya ilişkileri batının İtalya’nın üzerindeki etkisine göre ve kendi çıkarlarınınca nadiren hareketlenmelere sahne olmaktadır. Türkiye, ticari ve kültürel alandaki ilişkilerinden siyaseti ayırmaya çalışmakta ve bu yönde ilişkileri geliştirmektedir. Aynı zamanda siyasi anlamda da ilişkilerin gelişimi Avrupa Birliği (AB) ve NATO ekseninde de ilerlemiştir. AB ve NATO ekseninde ilerleyen ilişkilerin, 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılması sonucunda Soğuk Savaşın sona ermesiyle oluşan yeni düzende bölgeye dair yeni bir politika üretim alanı doğurmuştur. AB’nin öncelikle bölgesel olarak etkin rol alma isteği yeni politikaların üretilmesi zorunluluğunu meydana getirmiştir. 1992 Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP)

ve 1995 Barcelona süreci bu durumun sonuçlarından olarak görülmektedir.

3. Avrupa Birliği’nin Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası ve Barcelona Bildirgesi Sonrası Türkiye-İtalya’nın Doğu Akdeniz’deki İlişkileri

Avrupa Birliği’nin ekonomik bütünleşme düşüncesiyle yola çıktığı ve başarılı olduğu ekonomik topluluk düşüncesinin, Ernest B. Haas⁴ tarafından ileri sürülen neo-fonksiyonist teoride⁵ de karşılığı olan, ekonomik birliğin elde ettiği başarıyı diğer alanlarda uygulama düşüncesi (spill over etkisi)⁶ siyasi bütünleşme sağlanamaması haricinde diğer tüm alanlarında başarı göstermiştir. AB’nin doğuya genişlemesi sürecinde, Akdeniz bölgesine yönelik geliştirdiği politikalar ve bunun enerji boyutu bu teori dışında düşünülmemelidir. (Keskin, 2007, s. 153) Temelinde yatan düşünce doğrultusunda küreselleşme ve karşılıklı bağımlılığın getirdiği Hem Avrupa Birliği içinde hem de aday ve bölge ülkelerinin entegrasyonunda bu teoriyle bağlantılı gittiği görülmektedir. Siyasi, sosyolojik ve ekonomik olarak önce Ab içinde hem de bölge ülkeleri içinde kurulacak ortaklığın,

⁴ Ernest Bernard Haas, Alman-Amerikan Siyaset Bilimci.

⁵ Bkz. Ernest B Haas’ın “Uniting of Europe; Political Social and Economic Forces” eserinde teoriye göre entegrasyon sürecinde olan aktörlerin diğer entegrasyon konularında kendi yararına olacağını düşündükleri için işbirliğini kabul edeceği ve böylece entegrasyonun gelişip derinleşeceğini savunduğu teori.

⁶ A.g.e. içinde neo-fonksiyonist teorisinin temel argümanı, yayılma etkisi.

ekonomik ve güvenlik stratejileri doğrultusunda gerçekleştiği ve Akdeniz-Avrupa Ortaklığı düşüncesinin kazan-kazan düsturuyla gerçekleştiği görülmektedir. Soğuk Savaş'ın bitişiyle 1990 sonrası dünya siyasetine yaşanan büyük değişim Doğu Bloğundan kopan Avrupalı devletlerin de AB'ye katılım isteği neticesinde AB dış ilişkilerini yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. (Kaleci, 2004, s.4) Oluşan yeni düzende AB'nin, yeni katılacak ülkelerle doğuya doğru genişlemesi planlı ve programlı bir dizi Akdeniz Politikasının üretimini zorunlu kılmıştır. (Balkır, 2007, s. 13)

1970'lerde Akdeniz Bölgesinin güneyinde ve AB'ye katılımı mevzu bahis olan Türkiye gibi Akdeniz'de doğuya doğru önemli kıyı uzunluğu ve stratejik konumları bulunan ülkeler ile kapsamlı ilişkiler kurmaya başlayan AB için 1990'larda oluşan yeni düzende bölgeye olan politikalarını yenileme ihtiyacı doğmuştur. (Kaleci, 2004, s. 5)

Bölgenin bütünleşmesi ve entegrasyonu sürecinde AB'nin güvenlik, göç ve ekonomik bütünleşme açısından kaygıları yeni politikaların üretilmesinde katalizör görevi görmekteydi. AB, 1992'de Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP) ile 1970'lerde diğer Akdeniz ülkeleriyle uygulanan Global Akdeniz Politikasının daha kapsamlı bir politik üretimini sunmuştur. Fakat Akdeniz-Avrupa Ortaklığı fikri temelinde, Akdeniz havzasında barış, kültürel işbirliği, daha demokratik bir

ortam sağlama, daha kapsamlı ortak pazar, ekonomik kalkınma ve istikrar sağlama amacıyla yeni bir dizi politika üretiminde bulunmuş ve Akdenizli Devletlerin katılımıyla ortaklık ve işbirliği kararı alınmıştır. (Balkır, 2007, s. 15) Böylece 1995 yılında AB üye ülkeleri ile içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu 12 Akdenizli ülke arasında "Barselona Anlaşması" imzalanmış ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (Euro-Mediterranean Partnership – EMP) süreci başlatılmıştır. (Kaleci, 2004, s. 6)

Barselona Anlaşmasının getirileri ve Avrupa- Akdeniz Ortaklığıyla amaçlanan, bölgesel olarak entegrasyonun sağlanması, küreselleşmenin bölgede yaratacağı sorunları dizginlemek Avrupa-Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi oluşturarak ortak bir refah ve kalkınma alanı sağlamak yatmaktadır. Bölge ülkelerinin neo-liberal küreselleşmeye ayak uydurabilmesini sağlayarak, kuzey ve güney arasındaki ekonomik ve demokratik asimetriklerin azalmasını hedeflemektedir. Bu birliktelik fikri teorik açıklamada da sunulduğu üzere ekonomik bütünleşmenin spill-over etkisiyle diğer alanların da entegrasyonuna yol açması hedeflenmektedir. (Balkır, 2007, s. 19) Hedeflerin gerçekleşmesinde, ikili ve bölgesel nitelikte projeler MEDA Programı (Akdeniz Ekonomik Gelişme Bölgesi-Mediterranean Economic Development Area) içerisinde fonlanmaktadır. (Çeşmecioğlu, 2003, s. 21)

Türkiye, AB tarafından Akdeniz Politikaları kapsamında 1995 Barselona Anlaşması ile başlayan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı oluşumuna katılmak konusunda imtinalı tavır ortaya koymuş Avrupa-Akdeniz Ortaklığı içinde yer almanın, Türkiye-AB entegrasyon sürecinin gidişatını, Türkiye'nin hedeflerinin dışında bir noktaya sürükleyebileceği ihtimali üzerinde durmuştur. Türkiye'nin imtinalarına rağmen organizasyon içinde yer alması iki nedenle açıklanabilir. Birincisi, AB'nin Güney ve Güneydoğusunda gerçekleştireceği bir projenin dışında kalmak bölgede Türkiye'nin politik ve ekonomik anlamda kayıplara uğraması söz konusu olabilirdi. İkincisi, AB'nin Akdeniz politikası, genişleme politikasının içinde değerlendirilmiş ve tam üyelik konusunda faydalı bir birliktelik simülasyonu olabileceği düşünülmüştür. (Kaleci, 2004, s. 14) Aynı zamanda Barselona Anlaşmasından sonra kurulan Akdeniz İçin Birlik Örgütü (1998) gibi Akdeniz'de Akdenizli tüm devletlerin içerisinde olduğu örgütler içerisinde Türkiye bulunmaya devam etmiş ve iş birliği açısından kendisine düşen tüm çalışmaları yerine getirmiştir. (Dış İlişkiler ve Protokol Başkanlığı, 2016, s. 6)

Barselona sürecinin getirdiği katkılara rağmen politikanın üretildiği dönemde dünyada yaşanan ekonomik bunalımlar (1980'ler Borç Problemi ve getirdiği 1990'lardaki Krizler)⁷ ve terör olayları (11 Eylül, ABD'nin Irak

işgali sonrası bölgede artan istikrarsızlık ve terör olayları) gibi güvenlik problemleri Avrupa-Akdeniz politikasını Serbest Ticaret Bölgesi oluşturma gibi hedeflerinden alıkoymasa da tekrardan gözden geçirilmesi gerekliliğini gündeme getirmiş ve Komşuluk Politikası kapsamında ortaklık anlaşmalarının geçerliliği korunmuştur. Daha "yapısalcı" politikalara zorlayan konjonktüre rağmen bu tür adımların AB ve diğer Akdenizli ülkelerin açısından iş birliğini önde tutmalarının bir göstergesidir. Dönemin getirdiği siyasal ortamda, bunalımlar ve krizler neticesinde ortaklıkların ve bütünleşmelerin devletlerarası ilişkilere indirgenmesi odak noktasında aktörün devlet olduğu ikili ilişkilere indirgenmesi söz konusu olmuştur. (Toprak, 2007, s. 77) Teorik yaklaşımların doğu veya yanlışlığı gibi bir durum olmayacağını düşünürsek, içinde bulunduğu zamanın ihtiyaçlarına cevap verme durumuyla sınanması daha doğru bir bakış açısı olacaktır. Devletlerin kriz dönemlerinde daha realist politikalar üretmesi, diğer zamanlarda karşılıklı bağımlılık çerçevesinde politikalar üretilmesi, çıkar maksimizasyonunun bir gerekliliği olarak görülebilir. Yapısal realizm de Neoliberal bakışta da ortak nokta çıkarlar ve maksimizasyonudur. Bu açıdan devletlerin uluslar üstü bir kurumla hareket etmesi veya sadece ulus devletler arasında ikili anlaşmaların yürütülmesi dünyanın artık çok kutuplu bir hal almasıyla daha da mümkün olmuştur. Teknolojik devrim, Soğuk Savaşın sona ermesi,

⁷ Ayrıca bkz. 1980'ler Borç Krizi (Gilpin, 2017)

ABD'nin kontrol altına almak istediği bölgelerde amaçlarını gerçekleştirememesi ve başarısızlıklarla kısa bir süreliğine tahtında oturmuş olduğu tek kutuplu dünyadan, küreselleşmenin de büyük etkisiyle çok kutuplu dünyaya geçiş yaşanmıştır. Bu yeni düzende diğer bir bakış açısı olarak Alexander Wendt, zaman içerisinde devletlerarası ortaklıklar arttıkça kültürel değerler» uluslararası ilişkilerde güç ve çıkar kavramları gibi, temel faktörler olduğunu savunmuştur. Aktörlerin davranışlarında temel olanın etraflarındaki nesnelere ait olan anlamlarıdır. Bu doğrultuda, devletlerin ürettiği politikaları da devletlerarası algılar, beklentiler, kendilerine ve ötekine karşı geliştirdikleri kavramlara göre şekillendirmekte olduğunu savunmaktadır. (Wendt, 2013, s. 7)

4. Akdeniz'de İtalya ve Türkiye'nin Yürüttüğü Güncel Faaliyetler ve Devletlerin Akdeniz'den Beklentileri

İtalya ve Türkiye ilişkilerini tüm bu bahsettiğimiz çerçeveler üzerinden ele almaya çalışırsak, Akdeniz Ülkesi olarak ilişkilerimizin tarihsel anlamda en fazla olduğu ülke olan İtalya ile ikili devlet ilişkileri, AB içerisinde geliştirilen dış politikalar haricinde de devam etmektedir.

“İkili ilişkilerde, her alanda farklı düzeylerde görüş alışverişine imkân veren Türkiye-İtalya Hükümetler arası Zirve Toplantıları, Türk-İtalyan Forumu ve Türk-İtalyan Medya Fo-

rumu olmak üzere üç ayaklı bir süreç başlatılarak, iş birliği kurumsallaşma yolunda ilerlemiştir.”⁸

Devletlerin Akdeniz Politikalarının temelinde, karşılıklı bağımlılık ve tercihler yatmakta olduğunu görmekteyiz. AB geneline bakacak olursak, Akdeniz ülkelerinin ihracatlarını yönettikleri en önemli pazardır. İtalya ve Türkiye bu tanımlama içerisinde hali hazırda birbirlerini önemli pazarlar olarak görmektedirler ki ticaret hacimleri üst seviyede yer almaktadır. AB enerji ithalatının önemli bir bölümünü, yaklaşık (%20) bu bölgeden sağlamaktadır. Akdeniz, Avrupa ülkelerinin ham petrol ve diğer ham maddelerinin lojistik yoludur. (Akder, 1998, s. 6) Dolayısıyla bu ticari dinamizmin ve yolların güvenliğinin Avrupa için sürdürülebilirlik açısından önemli bir kaynaktır. Aynı zamanda, bacasız sanayi turizm de önemli bir pazar alanı oluşturmaktadır. (Çeşmecioğlu, 2003, s. 14) Bu doğrultuda AB'nin kurucu üyelerinden İtalya Akdeniz'de, “ENI S. P. A.” isimli 71 ülkede faaliyet göstermekte olan enerji şirketiyle⁹ yer almakta ve özellikle Doğu Akdeniz'de bulunan Mısır ve GKRY gibi devletlerle enerji arama ve sondaj çalışmaları yürütmektedir. Eni şirketi 2016 yılında

⁸ T.C. DİŞİŞLERİ, B. Türkiye-İtalya İlişkileri. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Web sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-italya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden 15.09.2021 tarihinde alındı.

⁹ Eni Company Profile-Eni.com https://web.archive.org/web/20190322084317/https://www.eni.com/en_IT/company/company-profile.page 16.10.2021 tarihinde alındı. (çevrimiçi)

Mısır'ın Zohr sahasında yaklaşık olarak 850 milyar m³ doğalgaz rezervi tespit ettiğini duyurmuştur. (Balkaş, 2016, s. 2) Aynı zamanda GKRY'nin ilan ettiği sözde 13 petrol ara ruhsat sahalarından 6.,8.,9.,2.,3. Sahalarda anlaşma yaptığı, İtalyan-Fransız ortaklığı şeklinde ENI-TOTAL'in sözde 7 numaralı parselinde arama faaliyeti gerçekleştirmek üzere 26 Kasım 2018 tarihinde başvuruda bulunduğu açık kaynaklarda söz edilmektedir. (Yaycı, 2019, s. 63) Aynı zamanda Türkiye'nin bu projelerin dışında tutulduğu, İtalya'nın "East MED" doğalgaz boru hattı projesi, "EuroAsia Interconnector" enerji aktarım hattı projesi ve Doğu Akdeniz Forumunda ülkeleri içerisinde yer aldığı bilinmektedir. (Yaycı, 2019, s. 54-56)

Türkiye'nin yaklaşık değeri üç trilyon doları bulan ve şu anki tüketim değerleri ile yaklaşık olarak 572 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayacak Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının araştırılması yönünde adımlarını henüz geçtiğimiz birkaç sene içerisinde atmaya başlamıştır. (Yaycı, 2019, s. 39) Akdeniz Politikaları son zamanlara kadar hep güvenlik ve bir tehdit algısı üzerine kurulmuştur. Kıbrıs ve Ege Adaları üzerinden yürüttüğü Akdeniz Politikalar ekonomi çerçevesinden fazlaca uzaktadır. Libya ile imzalanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması gibi anlaşmalar yapılmış olsa da Akdeniz'de hali hazırda Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilanını gerçekleştirmemiştir. Akdeniz'de halihazırda aralarında Güney Kıbrıs

Rum Yönetimi (GKRY)'nin de olduğu 4 ülke tek taraflı MEB ilanında bulunmuştur. GKRY 2004 yılında MEB ilanında bulunmasına karşın Mısır, İsrail ve Lübnan ile 2010 yılına kadar deniz yetki alanları sınırlandırmasına dair antlaşmaları tamamlamıştır. (Yaycı, 2019, s. 38-40) Bu bölgedeki kıyıdaş devletlerin faaliyetleri açısından itirazlarını, kendisinin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) menfaatlerini gözeterek yapmaktadır. GKRY'nin özellikle KKTC ve Türkiye'yi görmezden gelerek üçüncü taraflarla yapmış olduğu ikili anlaşmalar, sahalara ruhsat verme faaliyetleri ve parselleme faaliyetlerine Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı tarafından hukuka uygun bir şekilde diplomatik ve siyasi girişimlerde bulunacağını ilan etmiştir.¹⁰ (Yaycı, 2019, s. 62)

Türkiye'nin tam üyelik ve gümrük politikaları sebebiyle kısmen AB Akdeniz Politikaları ekseninde Akdeniz Politikaları geliştirmiştir. Fakat yeni çok kutuplu dünya düzeninde Akdeniz'de keşfedilen önemli kaynakların, enerji ihtiyacını yaklaşık %70'ini ithal eden Türkiye açısından önemli bir çıkar sahasıdır. Akdeniz ülkelerinin önemli dış ticaret ortakları olmaları açısından AB'nin Akdeniz politikası çerçevesi içinde kendine daha farklı bir strateji seçmek durumundadır. (Akder, 1998, s. 28)

¹⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı ilgili açıklama örneği: https://www.mfa.gov.tr/no_-265_-gkry-nin-soz-de-ruhsat-sahasi-icin-uluslararasi-sirketlere-dave-ti-hk.tr.mfa 16.10.2021 tarihinde alındı.

5. Günümüzde Türk-İtalyan İlişkileri Doğu Akdeniz’de Etkileri

İki ülkenin Akdeniz Havzasındaki tarihi hafızası, coğrafi açıdan avantajlı stratejik konumları Akdeniz Havzasının için önemli “stratejik ortaklık” ihtimallerini güçlendirmektedir. Dünyaya hâkim olan güçlerin denizlerde kurdukları stratejik üstünlük sayesinde yükseldikleri ve böylece bölge ve dünyada etkin konuma geldikleri ifade edilmektedir. (Kocakenar, 2015) Bu sebeple denizler stratejik önemi her zaman yüksek ve hâkim olunması şart bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Denizlere kıyısı olan tüm devletlerin temel hedeflerinden birisi de kıyısı olduğu denizlerinde etkin bir faaliyet sahası oluşturmaktır.

İki ülke Akdeniz Havzası ülkeleri olması sebebiyle aynı coğrafi kaderi paylaşmaktadır. Akdeniz’in eskiden stratejik olarak önemli ticaret yollarının güzergahı olması sebebiyle önemli bir bölge olduğunu bilmekteyiz artık günümüzde de özellikle enerji meseleleri sebebiyle özellikle Doğu Akdeniz kısmı olmak üzere stratejik önemini arttırmış ve yeniden canlandırmıştır. Enerji faaliyetlerinin Akdeniz Havzası’nın stratejik konumunu arttırması bölgedeki komşularla iş birliği ve önemli stratejik ortaklıkların kurulmasına ihtiyacı arttırmıştır. Bir yanda 82 milyonluk nüfusuyla gerek konumu gerekse de gelişmiş ordusu sayesinde bölgesel bir güç olan Türkiye, diğer yanda Arap ülkeleri ve İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

ve Yunanistan üzerinden bölgeyi etki alanına çekmiş olan Avrupa Birliği ve bunun içerisine dahil olan İtalya olarak bakabiliriz, sonuçta da ABD, Rusya ve Çin gibi küresel güçlerin odağı olan Doğu Akdeniz 2000’lerin başından itibaren zengin doğalgaz rezervleri ile yeniden önemli bir stratejik ve jeopolitik çekim merkezi olmuştur. (Çubukçuoğlu, 2019) Böylesine karmaşık bir denklemde ittifakların rolü epeyce önemlidir. Nitekim Doğu Akdeniz’de pay iddiasında bulunan bölgesel güçlerin kalıcı ve uzun vadeli ittifaklardan ziyade kısa vadede avantajlar sağlamaya yönelik geçici koalisyonlar kurma eğiliminde olduğu görülmektedir. Doğu Akdeniz Gaz Forumu (DAGF) bu düşüncelerin toplamı olarak ortaya çıkmıştır. İsrail’in önderlik ettiği ve ABD’nin destek verdiği kıyıdaş ülkelerin pozisyonlarını belirlemek amaçlı bu itilaf sistemiyle, 2016 yılından itibaren GKRY, Yunanistan, İsrail ve Mısır oluşturdukları siyasi alt yapı, mutabakat ve iş birliği mekanizmaları ile Türkiye’yi bu bölgede etkisizleştirme çabasına girmişlerdir. Bu makale için önemli olan kısmı 2019 yılında Kahire’de kurulan forumda üye ülkelerden birisi de İtalya olmuştur. Bu adım elbette AB’nin uyguladığı Akdeniz Politikaları üzerinden okunabilir fakat çok kutuplu dünyanın oluşturduğu hareket ortamı ve teknoloji devriminin getirdiği enerji ihtiyacı ile ikili ilişkiler bağlamının dışında adımların gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bu kutuplaşma ve dışlama faaliyeti üzerine önemli bir husustur ki Rum

ve İsrail havzalarında keşfedilen işlenebilir gazı, Avrupa'ya deniz altından uzanması planlanan ve "East Med" olarak isimlendirilen boru hattı projesiyle taşıma isteği fizibilite açısından mümkün değildir. Bölgede birçok rakibinin oluşu ve projenin maliyeti önemli bir farkındalığın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu da Akdeniz'de Türkiye'nin içinde olmadığı bir denklemin başarısızlıkla sonuçlanacağı gerçeğidir. (Çubukçuoğlu, 2019)

Bölgedeki uyuşmazlıkların yanı sıra Türkiye-İtalya ile ilişkiler için yapıcı gelişmeler de bulunmaktadır. Bölgedeki tek konunun enerji meselesi olmadığı ve tarihten gelen bir sorumluluk çerçevesinde ilişkilerin yürütüldüğü açıktır. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi olarak İtalya ve Türkiye'nin, Akdeniz Havzasında ortak çıkarları bulunan, derin bir ortak tarihi paylaşan iki önemli bölgesel güç olarak belirtmektedir. (T.C. Dışişleri, Bakanlığı, 2020) İki ülke de bölgesel ve küresel meselelere çözüm bulunması için ortak stratejik imkanlar geliştirebilme yetisine sahiptir. Bu sebeple Türkiye ve İtalya, Afganistan'dan Libya'ya geniş bir coğrafyada barış ve istikrarın sağlanmasını ilke edinerek gayret göstermekte ve iş birliği yapmaktadırlar. (T.C. Dışişleri, Bakanlığı, 2020) Bu sava dayanak olması açısından yukarıda bahsedilen 1995 yılında Barselona'da Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Konferansından bahsedilmiştir. Bu çerçevede, Avrupa Birliği ve Avrupa Birliğine üye olmayan Akdeniz ülkeleri ara-

sında kalıcı ve kurumsal iş birliği hedeflenmiştir. Barselona Deklarasyonunda, Akdeniz'de barış, istikrar ve güvenliğin sağlanması aynı zamanda ülkeler arasında iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi ve demokrasi ile insan hakları gibi konularda saygının derinleştirilmesi gibi ilkeler sunulmuştur. Bu hatırlatma içerisinde vurgulanmak istenen düşünde Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikalarının temelinde bir iş birliği düşüncesinin yatıyor olmasıdır. Bu savlara ek olarak resmi mülakatlar ve açıklamalar da dayanak sağlamaktadır. Roma Büyükelçisi Murat Selim Esenli'nin vermiş olduğu mülakatlarda, Türkiye açısından İtalya'nın çok farklı alanlarda iş birliği yapılan önemli stratejik ortak olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda Libya, İtalya'ya daha yakın konumda ama bizim için de büyük önem taşıyan bir ülke olduğunu belirterek, diğer bir açıdan da Türkiye ve İtalya'nın Akdeniz kültürüyle yoğrulan iki ülke olduğu için birbirini anlama zorluğu çekmediğini ifade etmiştir.

"İtalya bizim açımızdan birçok alanda çok önemli bir stratejik ortak. Bunlardan birincisi NATO'da müttefikiz. Türkiye'nin doğusunda özellikle Suriye'den neşet eden füze saldırılarına karşı Kahramanmaraş'ta tedbir bağlamında İtalya'nın konuşlandığı SAMP-T füzeleri var. AB ile ilişkilerde, İtalya, Türkiye'nin üyeliğine en başından beri desteklemiş bir ülke, bu sebeple de İtalya'ya önem veriyoruz." (Esenli, 2017)

İtalya tarafında da güncel olarak resmi açıklamalara göz atacak olursak, İtalya Dışişleri Bakanı Luigi Di Maio “Akdeniz’in iki büyük ülkesi İtalya ve Türkiye arasındaki ilişkiler sağlam ve mükemmeldir” sözleriyle ikili ilişkiler açısından izlenen seyri ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Bakan Luigi Di Maio Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki güncel gelişmelerde ne derecede önemli bir kilit noktası olduğunu şu sözleriyle ortaya koymuştur:

“Kesinlikle. Türkiye, İtalya ve Avrupa Birliği (AB) için Orta Doğu’daki güvenlik meselelerinde, düzensiz göç akınında, bölgesel politikalarda kilit önemde bir muhataptır. Ankara, coğrafi açıdan bakıldığında bölgenin istikrarı için birincil öneme sahip kilit bir aktördür.” (Seçkin, 2020)

Burada tarihten gelen bir nitelik taşımaya rağmen doğrudan İtalya-Türkiye ilişkileri değil de dolaylı olarak güncel bir mesele haline gelen İtalya-Yunanistan MEB antlaşmasıdır. MEB kavramı¹¹ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile uluslararası hukuka girmiştir. Hukuki olarak BMDHS’nin tarafı olmayan Türkiye için çekincelerin temel sebebi bilindiği üzere Yunanistan ile olan uyuşmazlıklardır.

Dış ilişkiler Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu vermiş olduğu bir mülakatta anlaş-

maya ilişkin şu hususlara değinmiştir. İyon Denizi’nde olduğu için bizi ilgilendiren bir durumun olmadığı yani Doğu Akdeniz ve Ege’yi ilgilendiren bir durumun da olmadığını vurgulayan Mevlüt Çavuşoğlu fakat bu antlaşma Türkiye’nin bazı savunduğu gerçekleri, Yunanistan’ın kabul etmiş olması açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Yunanistan’ın bugüne kadar savunduğu ada, adacıklar ve kayaların ana karalar ile kıta sahanlığı açısından eş değer statüde olması gerektiği savunduğu ve Türkiye’nin buna karşı bir tutum sergilediği anlaşmazlıkların temelinde yatmaktadır. Buna istinaden Yunanistan’ın İtalya ile yapmış olduğu sözleşme esaslarında aynı Türkiye’nin Libya ile olan deniz yetki alanları sınırlandırılması antlaşmasında batı sınırları belirlenirken olduğu gibi kabul etmiş olması, Türkiye’nin savlarını savunduğu anlamına gelmektedir. (T.C. Dışişleri, Bakanlığı, 2020) Buradaki önemli husus dolaylı yoldan da olsa İtalya’nın Türkiye’nin savlarına uygun bir antlaşmayı Yunanistan için uygulaması Türkiye içinde bir emsal niteliği taşıyarak bir uluslararası dayanak oluşturmuştur.

SONUÇ

Türkiye ve İtalya Akdeniz’de ikili ilişkiler açısından tarihsel, kültürel, ekonomik ve jeopolitik olarak önemli bir birikime sahiptir. Avrupa Birliği’nin Doğu Akdeniz jeoekonomi politikaları temeline bakıldığında iş birliği ve stratejik ortaklık hususundan birçok seçenek ve imkân iki ülke

¹¹ Karasularının ölçülmeye başladığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altı ile üzerindeki suların canlı ve canlı olmayan kaynaklar üzerinde kıyı devletlerine bazı ekonomik hakların tanınmasını öngören kavramdır. (Ayrıca bakınız (Yaycı, 2019, s. 9))

için de sürekli mevcuttur. İlişkilerin tarih boyunca inişli-çıkışlı oluşu çok kutuplu dünya sistemi içerisinde çıkar maksimizasyonu kavramıyla ilişkilendirildiğinde Uluslararası İlişkiler açısından doğal bir durum olarak görülebilir. Nitekim dolaylı veya doğrudan Türkiye ve İtalya arasında olumlu ilişkilerin daha fazla gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Uluslararası kurum ve kuruluşlarla beraber daha güçlü ilişkilerin ve iş birliğinin oluşturulduğu görülmektedir. Aynı zamanda İtalya, ikili ilişkiler ve ticaret hacmi açısından ilişkilerin en yoğun olduğu Avrupa ülkelerinin başında gelmektedir. Kültürel ve tarihsel ortaklıkların güncel olarak Akdeniz’de iki önemli bölgesel güç için imkân yarattığı görülmektedir. Doğu Akdeniz Enerji faaliyetlerinde ve örgütlenmelerinde Türkiye saf dışı bırakılmak istense de Türkiye olmadan yapılacak bir girişimin de mümkün olmadığı fizibilite açısından ortaya çıkmıştır. Libya konusunda ortak bir tavır sergilenmesi, Mısır ile tekrar başlayan müzakereler ülkelerin her an ortak çalışma ortamı içerisine girmesi mümkündür. Avrupa Birliği’nin GKRY ve Yunanistan sebebiyle Türkiye aleyhine politika üretimine devam edeceğini varsaysak bile çok kutuplu dünyada ve Avrupa ülkelerinin bölgede kendi içlerinde girdikleri enerji yarışında, İtalya’nın enerji kaynaklarını tespit ve çıkarmada tecrübesi sebebiyle, Türkiye ile önemli iş birliği fırsat bir anlaşma uzaklıkta gözükmektedir.

Kaynakça

Akder, H. (1998). Avrupa Birliği’nin Akdeniz Politikası: Nedenleri, Hedefleri, Araçları ve Türkiye’nin AB’nin Akdeniz Politikasındaki Yeri. H. Akder içinde, Avrupa Birliği’nin Akdeniz Politikası ve Türkiye (s. 5-29). İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung.

Aksar, Y. (2013). Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Balkır, C. (2007). Avrupa- Akdeniz Ortaklığı: More Nostrum’dan Bir Arada Yaşamaya. C. BALKIR (Dü.). içinde İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü AB Anabilim Dalı.

Braudel, F. (2018). Akdeniz: Mekan, Tarih, İnsanlar ve Miras. İstanbul: Metis Yayınları.

Cantemur, T. (2012). Türkiye-İtalya İlişkileri (1930 – 1950). 38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies) (s. 779-813). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Çeşmecioğlu, S. (2003). Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ve Türkiye (Acar Matbaacılık b.). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Çubukçuoğlu, S. S. (2019, 11 19). Makale: Doğu Akdeniz’de Türkiye’siz bir denklem mümkün değil. Doğu Akdeniz’de Türkiye’siz bir denklem mümkün değil: <https://www.aa.com>.

tr/tr/analiz/dogu-akdenizde-turkiyesiz-bir-denkle-m-mumkun-degil/1649605 adresinden alındı

Demmelhuber, T. (2006). The Euro Mediterranean Space as an Imagined Geo-political, Economic and Culural Entity. Bonn: Center for European Integration Studies, Rheinische Friedrich-Wilhems Universitat.

Dış İlişkiler ve Protokol Başkanlığı. (2016). Akdeniz İçin Birlik Parlamento Asamblesi (AİBPA). Ankara: TBMM Basımevi.

Efegil E., K. R. (2012). Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt I. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Esenli, M. S. (2017, 11 22). Çok yönlü stratejik ortaklık: Türkiye-İtalya. (B. S. Roma), Röportaj Yapan)

Gilpin, R. (2017). Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası. Ankara: Kripto Yayınları.

Grassi, F. L. (2014). Türk-İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler. (S. Güneş, Çev.) İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Gürkan, E. S. (2018). Sultanın Korsanları: Osmanlı Akdeniz'inde Gaza, Yağma ve Esaret 1500-1700. İstanbul: Kronik Kitap.

Harman, C. (2013). Halkların Dünya Tarihi Taş "Devri'nden Yeni Bin Yıla". (U. KOCABAŞOĞLU, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.

Kaleci, M. M. (2004). Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Sürecinde Türkiye'nin Akdeniz Havzası'ndaki Yeri. Muğla: Tartışma Tebliği, Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Keskin, H. (2007). Avrupa Akdeniz Ortaklığının Enerji Boyutu. C. Balkır içinde, Avrupa Akdeniz Ortaklığı: Mare Nostrumdan Bir Arada Yaşamaya (s. 153-167). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kocakenar, M. (2015, 09 07). Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/19571/amerikan_dis_politikasinda_jeopolitik_teoriler_ve_pratikler adresinden alındı

Machiavelli, N. (1993). Prens. (N. Güvenç, Çev.) İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Ortaylı, İ. (2007). Avrupa ve Biz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Purcell, N., & Horden, P. (2000). The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History. London: Blackwell Publishers.

Sander, O. (2013). Siyasi Tarih: 1918-1994. Ankara: İmge Kitabevi.

Sander, O. (2014). Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e. Ankara: İmge Kitabevi.

Seçkin, B. (2020, 01 18). İtalya Dışişleri Bakanı Di Maio'nun Açıklamaları. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/italya-disisleri-bakani-di-maio-italya-ve-turkiye-arasindaki-iliskiler-saglam-ve-mukemmeldir/1706317> adresinden alındı

Şenses, F. (2016). Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma. İstanbul: İletişim Yayınları.

T.C. Dışişleri, Bakanlığı. (2020, 06 15). NTV mülakatı: Doğu Akdeniz'deki gelişmeler ve İtalya-Yunanistan MEB Anlaşması hakkındaki bölüm. T.C. Dışişleri Youtube Kanalı: <https://www.youtube.com/watch?v=cEwN-CN7cVsw> adresinden alındı

T.C. Dışişleri, Bakanlığı. (2020, 06 15). Türkiye-İtalya İlişkileri. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Web sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-italya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden alındı

Tarakçı, N. (2009). Deniz Gücünün Osmanlı Tarihi Üzerindeki Etkileri. İstanbul: T.C. Deniz Basımevi Müdürlüğü.

Toprak, E. (2007). Neo Fonksiyonlizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kuramları Işığında Türkiye-Avrupa Birliği Uyumu. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 7(1), 69-89.

Uzgel, İ. (2009). Batı Avrupa'yla İlişkiler. e. B. Oran içinde, Türk Dış Politikası, (s. 151-154). İstanbul: İletişim Yayınları.

Uzgel, İ. (2009). İtalyayla İlişkiler. B. ORAN içinde, Türk Dış Politikası (s. 292-297). İstanbul: İletişim yayınları.

Wendt, A. E. (2013). Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası. Uluslararası İlişkiler, 10(39), 3-43.

Yaycı, D. T. (2019). Sorular ve Cevapları ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü.